

kupca. Ovi zakoni nalaze se u autentičnoj zbirci naredaba kongregacije za oprostite (Decreta authentica) pod br. 78. 82. i 344. ad 1. O tom predmetu raspravlja potanko Behringer u djelu: Die Ablässe, 11. izd. str. 332. i sl.

Blagosovljene krunice ne smiju se dakle prodavati, jer je to zakonom crkvenim naročito zabranjeno. Prekršaj toga zakona je simonia iuris ecclesiastici, a osim toga gube se oprostite. Ako li tko krunice skuplje prodaje poradi toga jer su blagosovljene, taj hoće da proda i krunicu i blagosov s oprostima te postaje krivac prave simonije. Ako li pak prodaje skuplje svoju robu s drugih razloga, takav prodavač može biti krivac nepravde, krivac lakomosti za novcem, krivac sablazni i t. d. ali krivac simonije ne će biti. Razlika između jednog i drugog slučaja jest ova: U prvom slučaju bit će laki grijeh, ako se proda jedna ili nekoliko krunica, a teški grijeh, ako se proda veliko mnoštvo tih predmeta. Težina grijeha (gravitas peccati) ovisi od gravitas materiae. A ova će biti po običnom računu za krađu, ako se proda robe za 30 K i više. Teški grijeh imat će i trgovac, koji često puta pomalo toga proda, jer će nastati t. z. coalescentia materiae, t. j. od mnogo manjih ovakovih prekršaja nastat će s vremenom jedan velik prekršaj. U drugom pak slučaju, kada netko skuplje prodaje krunice, jer su blagosovene, bit će mu u svakom slučaju bez obzira na kolikoću prodane robe teški ili smrtni grijeh, jer je stalno, da simonia iuris divini non admittit parvitate materiae.

U praksi valja se držati ovog pravila: Kupi krunicu prije nego li je blagosovena, a onda si potraži svećenika, da ti je blagosovi. Blagosovena krunica mora se dijeliti vjernicima gratis; u svakom inom slučaju gube se oprostite. *Dr. Pazman.*

Recenzije.

Dr. W. Jerusalem, Uvod u filozofiju. Preveo Dr. Franjo Jelašić (Hartman, Zagreb).

Zadaća je Uvoda u filozofiju, da nam poda sustavno kritičku orijentaciju u razvitak i opće stanje filozofije. Da to objasnim. Uvod u filo-

zofiju nije tek daljnja neka priprava za filozofiju, koja bi se historičkim izlaganjem raznih filozofijskih sustava ograničila na manje ili više opsežnu erudiciju. Dakako, kad bi filozofijska znanost bila istovetna s povjesnicom filozofijskog umovanja, onda bi nam Uvod u filozofiju pružao samo jednu vrst enciklopedijskog znanja. Ali fi-

lozofija imade stalni svoj odredjeni cilj, koji joj je namijenjen neovisno o raznim filozofijskim nazorima pojedinih umnika. Prema tome se i Uvod u filozofiju ne smije svojom tendencijom udaljiti od onog cilja, koji je sadržan u samom pojmu filozofije. Time je rečeno, da Uvod u filozofiju mora iznijeti neko pozitivno promatranje filozofijskih istina, a ne tek registriranje literarnih radova. Ali pozitivno stanovište, što ga svaki Uvod u filozofiju mora zastupati, može da bude dogmatsko i opet kritičko. Prvi sustavno pisani „Uvod u studij cjelokupne filozofije“ (1824.) od Erhardta, kolikogod je osobite vrijednosti, imade u bitnosti dogmatski značaj (Schellingovog identitetnog sustava). Još više očituje dogmatsku svrhu Herbartov „Učbenik za uvod u filozofiju“ (4. izdanje 1837.). Njemu je poglavita zadaća, da čitaoca uputi u filozofske nazore samog autora, a istom se prigodice doznaje što god o mišljenju drugih ljudi. Ovako neobjektivno ili nekritičko stanovište nalazimo donekle i u Paulsenovom „Uvodu u filozofiju“. Da je pak ovo dogmatsko shvatanje doista preusko, lako je vidjeti otuda, što nam na taj način Uvod u filozofiju neće donijeti uvida u samu bit filozofije. Da se to postigne, treba prije svega sustavno izložiti pojedine filozofijske discipline, zatim nepristranim interesom (i pogledom na literaturu) prikazati razne nazore, njihovu vrijednost ocijeniti i tako čitaoca kritičkim putem navesti na samostalno, objektivno rješavanje filozofskih problema. Ovako u novije vrijeme shvataju zadaću Uvoda u filozofiju najvrjedniji umnici, kao što su Wundt (Einleitung in d. Phil., 5. A. 1909.), Eisler (Kritische Einleitung in d. Phil., 1905.), Külpe (Einf. in d. Phil., 5. A. 1910.) i drugi. U ovu kategoriju, što se tiče kritičkog metoda, može se donekle brojiti i Jerusalemov Uvod u filozofiju.

Djelo je podijeljeno na šest odsjeka. U 1. se odsjeku raspravlja o značenju i položaju filozofije. Drugi odsjek govori o propedeutičnim disciplinama, a daljnji odsjeci idu za tim, da nas napose upoznajnu s pojedinim područjima filozofije. Iznajprije prelazi autor na spoznajnu kritiku i teoriju, gdje karakterizuje razne pravce u

rješavanju spoznajnih problema. Obzirom na pouzdanje u spoznajnu sposobnost ljudsku razlikuje se dogmatično, skeptično i kritičko stanovište, Kritičkom istraživanju (u užem smislu) glavni je zadatak: „pitanje o mogućnosti i granicama ljudske spoznaje, o postupku i razvoju naših spoznaja, o tom, koliko mi doprinosimo nastanku iskustva, i o onim granicama, unutar kojih može ljudsko istraživanje razvijati svoju djelatnost sa izgledom na uspjeh“ (Jelašičev prevod, str. 56.). Kritička dakle filozofija ispituje samu mogućnost spoznaje t. j. njezin glavni problem sastoji u pitanju: može li čovjek svojim mišljenjem polučiti objektivnu istinu i može li spoznati transsubjektivnu ili realnu zbiljnost? Ovim se pitanjima bavi spoznajna kritika, a spoznajna teorija istražuje postanak i razvitak spoznaje. Autor se napose osvrće na spoznajno-kritički idealizam, pa ukratko dokazuje, kako ovaj idealizam učeći pojavnost svijeta bezuvjetno vodi k solipsizmu. U koliko pako kritički idealizam znači apriorizam (= neovisnost čistog mišljenja o iskustvu), nailazi ovaj idealistički nazor na nerješivu poteškoću u pitanju o osjetnom podraživanju i u pitanju o postanku stvaralačke sile čistog uma. Jerusalem se dakle protiviti spoznajno-kritičkom idealizmu (u fenomenalističkom i apriorističkom pravcu) i priključuje se kritičkom realizmu, koji uči, da u prirodi postoje pojave objektivno i neovisno o spoznajnom subjektu.

U istom (trećem) odsjeku govori se i o spoznajnoj teoriji, napose o senzualizmu, intelektualizmu, mističizmu i pragmatizmu. Napokon razvija Jerusalem svoju genetičku i biološkijsku spoznajnu teoriju. Glavna je važnost ove teorije u tome, što nastoji pokazati, da „pragmatizam ima sa svojim aktivističkim shvaćanjem istine u bitnosti pravo“ (ib. str. 93.). Po pragmatičkom naime nazoru sastoji istina nekog suda u njegovim praktičnim učincima. To će reći: svaki je sud samo u toliko istinit, u koliko imade praktične vrijednosti za ostvaranje i unapredjenje životnih oblika. Prema tome o kakovoj apsolutnoj istini, koja bi vrijedila za sva vremena i za sva misaona bića – ne može biti govora. Kriterij logičke

istine ne može se nalaziti izvan vremenske i aktivne vrijednosti ljudskog sudjenja.

Pragmatizam nije drugo nego jedna vrst noetičkoga relativizma ili antropologizma, koji zabacuje apsolutnu vrijednost ljudske spoznaje. Pa kao god što je u pitanju o apsolutnoj i relativnoj istini sadržan fundamentalni problem svega znanstvenog i napose filozofijskog spoznavanja, tako se i Jerusalem (zastupajući noetički relativizam) teško ogriješio o zahtjeve objektivnog i kritičkog stajališta, što nije izložio i one nauke (biva peripatetičko-skolastičke!), koja zastupa i koja dokazuje apsolutnu vrijednost ljudske spoznaje. Ne velim da bi 3. odsjek u Jerusalemovom Uvodu morao obuhvatiti svu skolastičku noetiku, već samo tvrdim, da je nipošto nije smio mimoći. Ako nije nepoznavanje i ako nijesu možda koje druge predrasude razlogom ovog propusta, onda je barem toliko sigurno, da je Jerusalem u svom Uvodu na najvažnijem mjestu upravo tako dogmatički, kaošto i nekritički postupao. Stoji naime nesumnjivo, da se Uvodu u filozofiju ne smije oduzeti glavna mu zadaća, da u temeljnim filozofijskim pitanjima temeljito obrazloži protivničke nazore i tako uvede čitaoca u potpuno i objektivno stanje stvari. Dakako da se ovdje ne možemo dalje upuštati u pobijanje pragmatizma, jer je to posao opće noetike.

Četvrti odsjek bavi se metafizikom ili ontologijom, a 5. i 6. obuhvata estetiku i etiku. Za kritičko prosuđivanje ovog dijela Uvoda mjerodavno nam je opet samo najopćenitije filozofijsko stanovište, a da ne ulazimo u pojedinosti. Najodlučnije je ovdje za svu filozofiju (napose za samu mogućnost psihologije, teodiceje i etike) pitanje o vrijednosti metafizičke spoznaje (n. pr. pitanje o pojmu supstancije, o kauzalnom principu itd.). Jerusalem zastupa pozitivističko stanovište, a da opet ni jednom izrekom ne spominje transcendentnog realizma po naučanju skolastičke filozofije. I tu je opet bilo i moralo je biti prilike, da se ukratko navede glavno uporište, na kojem se osniva logička mogućnost i prema tome znanstvena vrijednost

metafizičke spoznaje. Kad bi čitalac Uvoda naišao na pitanje o predmetu logičkih načela, došao bi bez osobitog doumljivanja do zaključka, da ova načela, kojima pripada realna vrijednost, obuhvataju bitak kao takav, pa zato da im je jednaka znanstvena vrijednost u primjeni na empirički i na transcendentni svijet.

Iz rečenoga je lako razabrati, da se u odgovoru na alternativno pitanje o apsolutnoj i relativnoj, te o empiričkoj i transcendentnoj vrijednosti ljudske spoznaje nalazi načelno rješenje pojedinih filozofijskih disciplina, i prema tome čitave filozofije. Budući pako da Uvod u filozofiju mora početnika upoznati s raznim pitanjima i načelnim rješavanjem tih pitanja u svim filozofskim područjima, zato je bitni nedostatak Jerusalemovog Uvoda, što u njemu ne nalazimo dostatno izložene filozofijske nauke prema navedenoj alternativni. Ovo pako načelno stanovište, što ga Jerusalem zastupa (pragmatizam i pozitivizam), treba da potanje analizira i obori opća noetika.

Što nam je dakle držati o Jerusalemovom „Uvodu u filozofiju“? Prea vodilac nas uvjerava u svom Predgovoru, da se ta knjiga „bez obzira na osnovno piščevo filozofijsko staa novište odlikuje jasnim, točnim i zaa okruženim načinom predavanja, a iscrpivim odgovorima na sva poglavit-pitanja pojedinih filozofijskih granodgovara svima glavnim zahtjevima moderne nauke“. Ove odlike treba stegnuti u smislu onoga, što je gore rečeno; jer kako smo vidjeli, imade pitanja, koja su poglavita i na koja u Jerusalemovom Uvodu zapravo i nema odgovora – osim ako se predmnijeva, da odgovor na poglavita pitanja možemo tražiti i naći jedino na onom filozofijskom stanovištu, što ga zastupa Jerusalem. Nadalje ako pisac nije svog stanovišta obrazložio na temelju kritičke ocjene protivničkih nazora, onda se vrijednost njegovog djela ne smije prosuđivati „bez obzira na osnovno piščevo filozofijsko stanovište“. A da treba i te kako uzeti obzira na osnovno piščevo stanovište, slijedi već iz same svrhe, koju imade Uvod u filozofiju. Iz ovih dakle razloga držim, da prevodilac u izboru djela nije bio sretne ruke.

Svakako ide prevodioca zasluga i hvala, što nastoji da u hrvatskoj inteligenciji probudjuje smisao za filozofiju, pa upravo zato bismo to radije preporučili njegov novi prevod — samo kad bi se dao odijeliti od izvornika.

Dr. S. Zimmermann.

Gangusch Ludwig Dr. Der Lehrgehalt der Jakobus-epistel. Eine exegetische Studie. Freiburg i B. 1914.

Jasno služeći se velikom i biranom literaturom tumači Gangusch krasnu i praktičku katoličku Jakovljevu poslanicu.

Dobro opaža u uvodu, da sv. Jakov naglašuje u poslanici istine, koje su znamenitije i djelatnije od mnogih savremenih socijalno-političkih reformnih ideja.

Sv. Jakov upozoruje čitatelje na preznamenitu istinu, kako je onaj, koji precijenjuje zemaljska dobra, a slabo mari za vječna, već na ovom svijetu nesretan; naprotiv tko pravo sudi o vječnim i promjenljivim dobrima, taj je već ovdje sretan. — Današnje doba, koje precijenjuje svjetska, kulturna dobra, koje grozničavo teži za užitcima, a zanemaruje vječna, trebalo bi da si tu istinu dobro upamti. Vrlo lijepo obradio je: V. Beherrschung der Zunge möglich und notwendig: die zügellose Zunge und das von ihr ausgehende Verderben VII. Gott verlangt volle Hingabe; daher Welt liebe unvereinbar mit Gottesdienst. VIII. Verurteilung der Selbstherrlichkeit im Handel und Wandel.

Pflicht des Christen auf Gottes Vorsehung zu vertrauen.

Preporučam.

Dr. Franjo Zagoda.

Cladoder H. J. S. I. Das Evangelium des hl. Matthäus. Freiburg i B. 1915. Herder.

Knjiga je plod mnogogodišnjeg studija, za kojeg je pisac uronio u duh našeg evanđelja. Kratko i jezgrovito bez znanstvenog aparata želi auktor točno predočiti sveti tekst. Pisac dobro upozoruje, kako svaki evanđelista promatra Gospodina Isusa Krista s drugog stanovišta. Prema tomu treba da

pazimo na svrhu i savremene prilike, koje su Mateja potakle, da piše sv. evanđelje.

Prema predaji piše Matej Židovima. Piše, dok je još živio naraštaj, koji je s njime promatrao slavu Kristovu i divna njegova djela. Prije nego li će ostaviti Palestinu, da propovijeda drugim narodima, upravlja evanđelje svojim zemljacima svečano propovjedajući protiv nevjere židovske i posljednji put ih opominjući, da je kraljevstvo Božje došlo i da je utemeljio to vječno kraljevstvo jedini pravi Mesija Gosp. Isus Krist. Bolna srca predočuje evanđelista konstantno nevjere u naroda židovskoga. Radi te nevjere podlegao je Gospodin na Vel. Petak. Radi te nevjere ostavlja Matej Palestinu. No mogao bi tko reći: Ako je Isus Mesija, kako to, da ga je većinom odbio i prezreo njegov narod? Ne će li to smutiti i gdje kojeg Israelca vjernika? A smiju li se Apostoli nadati, da će pogani vjerovati u Mesiju, koga zabaciše njegova braća? Zato veličanstveno Matej riše, kako je griješna nevjera Israelaca kriva, te je Israel odbio Gospodina Isusa Krista. No ta nevjera, kakogogj izvanredno tužna činjenica, ne dolazi iznenada. Prerekli je proroci i sam Gospodin. Sve je Isus učinio, da predobije sinagogu. Neumorno propovijeda izgubljenim ovcama doma Israelova, čini bezbrojna čudesa. A rezultat — nevjera.

Narod gleda u njemu: Ivana Krstitelja, Jeremiju, proroka; ali ne će da vidi Sina Božjega i Mesiju. Zato dolazi u Cezareji Filipovoj do rastave Gospodina sa sinagogom. Protiv sinagoge osniva Gospodin Crkvu svoju na Petru i apostolima. Apostolima povjerava tajne svojeg kraljevstva. Kao vrhovni učitelj i zakonoša uči, kiki treba da su zajedničari novog kraljevstva: Cisti, ponizni, blagi, pomirljivi, požrtvovni do martirija, spremni da potpuno ispiju čašu, koju pruža Otac nebeski.

Najdivniji primjer pruža im sam Spasitelj. Dolazi do odlučnog sukoba s poglavicama sinagoge. — Gospodin izdan, prezren, razapet. Na oko podlegao. Neprijatelji rugaju mu se, misleći, da je smrću njegovom propalo i njegovo djelo. No najdanci prevariše se. Ne vraćaju se Židovi s Kalvarije